

18. સોના જેવી સવાર

ચંદ્રકાન્ત શેઠ

જન્મ : 1938

કવિ ચંદ્રકાન્ત ત્રિકમલાલ શેઠનો જન્મ પંચમહાલ જિલ્લાના કાલોલમાં થયો છે. વરસો સુધી કોલેજમાં અધ્યાપનકાર્ય કર્યું છે. કવિતા, નિબંધ, વિવેચન, નાટક, વાર્તા, સંપાદન, અનુવાદ વગેરે અનેક સાહિત્યસ્વરૂપો તેમણે સફળતાથી ખેડ્યાં છે. બાળપણ તેમજ કિશોરવયનાં સંસ્મરણો આલેખતી એમની ‘ધૂળમાંની પગલીઓ’ને સાહિત્ય અકાદમી – દિલ્હીનો ઈ.સ. 1986નો પુરસ્કાર પ્રાપ્ત થયો હતો. આ સિવાય પણ તેમને અન્ય પુરસ્કારો પ્રાપ્ત થયા છે. બાળકો અને પ્રૌઢો માટેના ગીતસંગ્રહો તેમણે આપ્યા છે.

આ કાવ્યમાં કવિએ સોના જેવી ઊગતી સવારનાં એક-એકથી ચઢિયાતાં મન ભરી દે તેવાં વિવિધતાભર્યા ચિત્રો ખડાં કર્યાં છે. શબ્દોની સહાયથી કેવાં અસરકારક – હૃદયસ્પર્શી ચિત્રો આપી શકાય છે, તે આ કાવ્ય દર્શાવે છે.

ભરીભરીને સવાર પીધી,
સોના જેવી સવાર છે જ.
ફૂલફૂલને પીવા દીધી,
સોના જેવી સવાર છે જ.
પાનપાનમાં ટશરે ટમકી,
સોના જેવી સવાર છે જ.
ટહુકે-ટહુકે યોગમ રણકી,
સોના જેવી સવાર છે જ.
ક્યાંક કમળ-સરોવરમાં ચમકી,
સોના જેવી સવાર છે જ.
પનઘટ પર બેડામાં ઝબકી,
સોના જેવી સવાર છે જ.
મોરપીંછમાં ફર-ફર ફરકી,
સોના જેવી સવાર છે જ.

રાતી હથેલીઓમાં છલકી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.
 વાદળ-વાદળ રંગે ઢળતી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.
 પતંગિયાની પાંખે લળતી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.
 માટીના કણકણમાં ગહેકી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.
 તડકામાં તાજપથી મહેકી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.
 હસતાં-હસતાં મનમાં ઊગી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.
 રમતાં-રમતાં ઘરમાં પૂગી,
 સોના જેવી સવાર છે જ.

● શબ્દસમજૂતી

ટશરે કુમળા પાનની ઝીણી લાલ રેખામાં, લાલ રેખાવાળા કુમળા પાનમાં **તમકવું** ધીમા-આછા પ્રકાશથી ચમકવું **રણકી** રણકારા કર્યા. **પનઘટ** જ્યાં સ્ત્રીઓ પાણી ભરતી હોય તે કૂવો, જળાશય કે તળાવનો ભાગ, કૂવો વગેરે

ઝબકી ચમકી છલકી છલકાઈ, ઊભરાઈ લળતી ઉમંગથી ઝૂકતી આવી. ઢળતી નમી પડતી (અહીં) વાદળને રંગોથી રંગતી ગહેકી મહેકી ઊઠી, હરખાઈ ઊઠી. મહેકી સુગંધ ફેલાવી. તાજપથી તાજગીથી પૂગી પહોંચી

● ભાષાસજ્જતા

અગાઉ તમે સંક્ષેપીકરણ કઈ રીતે થઈ શકે તે વિશે શીખ્યા છો. એનો ઉપયોગ કરીને વિજ્ઞાનના પુસ્તકમાંના લખાણને કઈ રીતે ટૂંકું કરી શકાય તે શીખીએ. તમારા વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીના પાના નં. ૧૧૧ ઉપરનાં બીજા પરિચ્છેદથી શરૂ કરી પાના નં. ૧૧૨ના અંત સુધીનું લખાણ બે વાર વાંચ્યા પછી નીચેનું સંક્ષેપીકરણ વાંચો. આ રીતે વિજ્ઞાનના અન્ય લખાણને પણ સંક્ષેપમાં લખી શકાય.

● સંક્ષેપીકરણનો નમૂનો :

સૂર્યપ્રકાશ પૃથ્વી પર પડે ત્યારે તેનું ગરમીમાં રૂપાંતર થાય. આ ગરમી કાર્બન ડાયોક્સાઈડ શોષી લે તેથી વાતાવરણ ગરમ બને. આ કારણે કાર્બન ડાયોક્સાઈડ વધે તો વાતાવરણ વધુ ગરમ બને તેને ગ્રીનહાઉસ અસર (ઈફેક્ટ) કહે છે. આ ગરમીથી ધ્રુવપ્રદેશોનો બરફ પીગળે, સમુદ્રના પાણીની સપાટી વધે અને અનેક વિસ્તારો ડૂબે. વળી ગરમીથી બાષ્પીભવન વધુ થાય, વરસાદ સાતેક ટકા વધે અને એ અસમાન હોય તેથી ક્યાંક અતિવૃષ્ટિ તો ક્યાંક દુકાળ પડે. વધેલા તાપમાનને કારણે ઋતુઓમાં ભેગસેગ થાય. વળી વાતાવરણમાં ભેજ વધતાં એસિડિક વાયુઓ ભેજમાં ભળે ત્યારે એસિડવર્ષા થાય. આને કારણે જંગલોનો નાશ થાય, ખેતીલાયક જમીનો વેચન બને અને મોટી ઇમારતોને નુકસાન થાય.

વિજ્ઞાનના મૂળ લખાણમાંની ચોકસાઈ અને માહિતીને નુકસાન કર્યા વિના આપણે નીચે પ્રમાણે ફેરફાર કર્યા :

1. વાક્યો સરળ બનાવી ભેગાં કર્યા.
2. ગ્રીનહાઉસ ઈફેક્ટની વાતને સરળ બનાવી.
3. કેટલાક વધારાના ભાષાપ્રયોગો રદ કર્યા.

● અભ્યાસ

1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો ઉત્તર શોધીને તેનો ક્રમઅક્ષર પ્રશ્ન સામેના

☐ માં લખો :

- (1) આ કાવ્યમાં ‘પનઘટ’નો અર્થ.... ☐
(ક) પાણીનું બેડું (ખ) પાણીયારું (ગ) કૂવો (ઘ) પનિહારી
- (2) પ્રકૃતિના કયા તત્ત્વનો અહીં આ કાવ્યમાં ઉલ્લેખ નથી. ☐
(ક) સૂર્ય (ખ) પતંગિયું (ગ) વાદળ (ઘ) માટીના કણ
- (3) ‘સોના જેવી સવાર’ કાવ્યમાં કવિ શું વિશેષ કહેવા માંગે છે ? ☐
(ક) સવાર પડી છે મહેનત કરો. (ખ) સવારનું મહત્ત્વ જ કંઈક વધારે છે.
(ગ) સવારની પ્રકૃતિનું ગુણગાન છે. (ઘ) ગામડાની સવારની વાત છે.

2. નીચેના દરેક પ્રશ્નનો એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર આપો :

- (1) સવાર ક્યાં ક્યાં ચમકી ઊઠી છે ?
- (2) તડકાની સવાર ઉપર શી અસર થઈ ?
- (3) પ્રકૃતિનાં ક્યાં-ક્યાં તત્ત્વો સવારને વધાવે છે ?
- (4) સવાર કોના ટહુકે ચારે દિશાઓમાં રણકી ઊઠી છે ?
- (5) સવાર ક્યાં ઝબકી છે ?
- (6) કોની રાતી હથેળીઓમાં સવાર છલકી ઊઠી છે ?

● સ્વાધ્યાય

1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તરો લખો :

- (1) સવારને સોના જેવી શા માટે કહેવામાં આવે છે ?
- (2) સવારની પ્રકૃતિનાં ક્યાં-ક્યાં તત્ત્વો પર શી અસર થઈ ?
- (3) ‘હસતાં-હસતાં મનમાં ઊગી’ અને ‘રમતાં-રમતાં ઘરમાં પૂગી’ દ્વારા કવિ શું કહે છે ?

2. સૂચવ્યા મુજબ કરો :

- (1) તમે જોયેલ નદી કે દરિયાકિનારા સંદર્ભે દસ શબ્દો લખો.
- (2) આ દસ શબ્દોનો વાક્યપ્રયોગ કરો.
- (3) બધાં વાક્યો યોગ્ય વિરામચિહ્નોના ઉપયોગ સાથે ફરીથી ફકરા સ્વરૂપે લખો અને તમારા સહાધ્યાયી મિત્રો સમક્ષ એનું વાંચન કરો.

3. નીચે આપેલી કાવ્યપંક્તિઓનો ભાવાર્થ લખો :

- (1) ટહુકે-ટહુકે યોગમ રણકી,
સોના જેવી સવાર છે જી.
- (2) પતંગિયાની પાંખે લળતી,
સોના જેવી સવાર છે જી.

4. આ કાવ્યમાં આવતા સરખા ઉચ્ચારવાળા શબ્દની જોડી શોધીને લખો :

ઉદાહરણ : પીધી - દીધી

5. નીચેનાં વાક્યોમાંથી ‘કર્તા’, ‘કર્મ’ અને ‘ક્રિયાપદ’ અલગ તારવી આપો :

- (1) મોહને રોટલા ખાધા.
- (2) નયનાએ પાઠ વાંચ્યો.
- (3) કનૈયાએ મટકી ફોડી.
- (4) ગૌરીએ છાશ પીધી.